

V Cobissovi mreži bi lahko bil ves Zahodni Balkan

Knjižnični informacijski sistem Cobiss Iz Izuma naj bi se širil v balkanske države do Albanije in Bolgarije, a ta izvoz znanja se zatika

Institut informacijskih znanosti (IZUM) v Mariboru že več kot 25 let razvija in vzdržuje knjižnični informacijski sistem Cobiss. Letos spomladi je pridobil nove prostore, večinoma zgrajene z evropskimi sredstvi, hkrati pa mu grozi, da bo izgubil razlog zanj – predvideno širitev svojih storitev v države Zahodnega Balkana.

JASNA KONTLER - SALAMON

Omenjeno mednarodno sodelovanje Izuma ima sicer dolgo tradicijo. Leta 1987 je Raziskovalna skupnost Slovenije predhodnika Izuma, Računalniški center Univerze v Mariboru (RCUM) imenovala za gostitelja sistema znanstvenih in tehnoloških informacij v Sloveniji, istega leta pa mu je predsedstvo tedanje skupnosti jugoslovanskih nacionalnih knjižnic dodelilo vlogo nosilca avtomatizacije jugoslovanskih knjižnic – začetni vložek v razvoj mreže Cobiss.Net v vrednosti 12 milijonov dolarjev je zagotovila zvezna vlada.

To vlogo je RCUM dobil prav zaradi razvoja Cobissa, sistema vzajemne katalogizacije kot osnove knjižničnega informacijskega sistema. V mariborski univerzitetni knjižnici je bil že leta 1984 izdelan prvi računalniški bibliografski zapis in uvedena avtomatizirana knjižnična izposoja na podlagi programske opreme, ki jo je razvil RCUM pod vodstvom mag. Tomaža Seljaka.

RCUM je z novimi vlogami močno prerasel okvire univerze in si pod imenom IZUM leta 1992 pridobil status državnega infrastrukturnega zavoda, katerega poslanstvo je, kot piše v ustanovitvenem vladnem odloku, biti »informacijski servis raziskovalne sfere Slovenije in koordinator razvoja skupnih osnov znanstvenega informiranja in komuniciranja, nacionalni bibliografski servis in nosilec razvoja skupnih osnov računalniško podprtega knjižnično informacijskega sistema v Sloveniji ter razvojno servisni center računalniške in komunikacijske infrastrukture raziskovalne, izobraževalne in kulturne sfere Slovenije«. To mu očito odlično uspeva, saj se po mednarodno primerljivih kazalnikih na omenjenih področjih uvršča v evropski in celo svetovni vrh.

Še v nekdanji državi so Cobiss že preizkusili v nekaterih knjižnicah drugih republik in izkušnje so bile po vsem sodeč dovolj dobre, da je interes za pridobitev tega sistema preživel razpad Jugoslavije in Izum je sredi devetdesetih obnovil sodelovanje z Bosno in Hercegovino, Srbijo, Črno goro in Makedonijo. Le Hrvaška se po osamosvojitvi vsaj uradno za Cobiss ni več zanimala. Ga je pa v zadnjih letih sprejelo veliko knjižnic v Albaniji, prav tako se zanj zanimajo knjižnice na Kosovu.

IZVOZ COBISSA PRINAŠA ŠE ŠIRŠI VPLIV

Glede na to, da je knjižnični sistem Cobiss izvirni plod znanja strokovnjakov, zaposlenih v Izumu, Slovenija z vsako širitvijo mreže Cobiss.Net – ta pa se lahko razvija le, če širi mrežo uporabnikov in s tem pridobiva kritično maso, ki ji omogoča konkurenčnost – dejansko izvažata znanje, za kar so si, vsaj na papirju, prizadevale vse naše vlade. Nesporno je Cobiss eden najbolj konkurenčnih »pametnih« produktov Slovenije, ki lahko odpira vrata tudi drugim oblikam sodelovanja z državami v regiji.

Prvi računalniški bibliografski zapis in avtomatizirano knjižnično izposajo je že pred tremi desetletji uvedla mariborska univerzitetna knjižnica. FOTO TADEJ REGENT

Storitve za določeno ceno

Izum je za širitev mreže Cobiss.Net pričakoval tudi ustrezno financiranje od Slovenije, kajti knjižnice v drugih državah z območja nekdanje Jugoslavije same niso imele dovolj denarja za takšne naložbe. Toda denarja za ta namen je bilo pri nas, nasprotno, iz leta v leto manj – predlaskim je bila finančna podpora projektu povsem ukinjena.

Finančni primanjkljaj so v Izumu zato poskušali nadomestiti s predlogi za financiranje širitve mreže Cobiss.Net iz evropskih skladov. A tudi za pridobitev teh sredstev so praviloma potrebovali državno podporo. Prav tako bi bilo

logično, da bi Slovenija podporo širitvi Cobissa uvrstila v okvir svoje (obvezne) pomoči državam v razvoju, med katere sodijo tudi države Zahodnega Balkana.

Vendar ne gre zgolj za enostransko financiranje. »Vsaka nova vključena knjižnica pomeni toliko in toliko novih vključenih računalnikov, vsak nov PC, ki uporablja Cobiss, pa nam prinese 21 evrov na mesec. Znesek je na videz majhen, toda upoštevajmo, da ima Srbija več kot tri tisoč knjižnic. Pospešena gradnja omrežja je torej tudi naš neposredni razvojni interes,« nam je pred dvanajstimi leti dejal vodilni avtor Cobissa in takratni direktor Izuma Tomaž Seljak. Dejansko Izum s prodajo svojih izdelkov in storitev – licence za organizacijske rešitve in programsko opremo – pridobi približno desetino prihodkov.

Več sto tisoč uporabnikov

Kakšen je pomen Cobissa, je mogoče sklepati že po tem, da ga samo v Sloveniji redno uporablja več sto ti-

soč ljudi. V sistem so vključene vse visokošolske ustanove, vse javne knjižnice in veliko srednjih šol, v njem vodijo svoje bibliografije tudi vsi registrirani slovenski raziskovalci – to omogoča podсистem Sicris, ki ga Izum upravlja skupaj z nacionalno raziskovalno agencijo (ARRS).

Po razvitosti in uspešnosti delovanja Cobissa in Sicrisa se po ocenah tujih strokovnjakov Slovenija uvršča med informacijsko najbolj razvite države. Zlasti izstopa po učinkovitosti zagotavljanju servisnih dejavnosti, za kar glede na število uporabnikov namenjamo precej manj denarja kot v državah, s katerimi se sicer lahko primerjamo. Ob takšnih podatkih se je dolgo zdelo, da je le še vprašanje časa, kdaj bo vlada prepoznala Cobissove razvojne prednosti, čemur bi sledila ustrežna podpora. A se to menda v mandatu nobene vlade ni zgodilo.

Mag. Tomaž Seljak
FOTO TADEJ REGENT

Lahko pa na spletnih straneh ministrstva za zunanje zadeve najdemo podatke o znatnem financiranju drugih projektov v državah Zahodnega Balkana, kot so ureditev referenčnega akreditacijskega laboratorija v BiH za proučevanje kvalitete naftnih derivatov, gradnja sortirnice odpadkov na Žablaku,

Izum je za širitev mreže Cobiss.Net pričakoval tudi ustrezno financiranje od Slovenije.

gradnja naprave za čiščenje odpadnih voda na Zlatiboru, gradnja vrtca v Šimanovcih, opremljanje športnih dvoran in pogozdovanje v Albaniji.

Unesco prepoznal potencial Cobissa

V tem desetletju so se v Izumu in pri širitvi Cobissa zgodile bistvene spremembe. Najprej je pred petimi leti s položaja direktorja Izuma protestno odstopil mag. Seljak

– razlog je bilo, po njegovih besedah, vladno podcenjevanje vloge in pomena Izuma – vendar je obdržal vlogo koordinatorja pri širitvi Cobissa na Zahodni Balkan.

V Cobiss.Net sta se poleg držav nekdanje Jugoslavije vključili še Albanija in Bolgarija. Na začetku tega desetletja je bilo v mrežo Cobissa povezanih že 600 knjižnic in prek njih 300.000 uporabnikov. Največjo spodbudo pa je pomenila odločitev Unesca, da Izum uvrsti med regionalne centre za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme v raziskovalni dejavnosti. Naslednji korak je bil skupni projekt Unesca in EU, vreden 10 milijonov evrov, ki bi omogočil in pospešil širitev Cobissa na Zahodni Balkan. Potrebnovali so samo še soglasje vlad vključenih držav. To bi se moralo zgoditi lani, a je umanjala ravno podpora Slovenije.

Preveč vizionarski projekt?

Presenetljivo je, da so bili po tistem slovesno odprti novi prostori Izuma v Mariboru, ki jih je ta dobil ravno zaradi načrtovanih novih nalog (prostori so stali 10 milijonov evrov, večina so bila evropska sredstva). Vendar vlada za širitev doslej ni našla denarja, čeprav bi ga lahko zagotovila v okviru strategije razvojne pomoči državam v razvoju, kjer prevladujejo prav države Zahodnega Balkana.

V resoluciji o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za obdobje od leta 2015 najdemo tudi »znanstveno tehnološko sodelovanje skupaj z gradnjo knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti za podporo izobraževanju in raziskovanju ter kulturnemu, tehnološkemu in gospodarskemu razvoju«.

V predlogu okvirnega programa mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči za obdobje od leta 2016 do 2019 pa bi omenjena področja zamenjali. Enako velja za osnutek resolucije o mednarodnem razvojnem sodelovanju za obdobje do leta 2030, ki je šel pravkar skozi javno razpravo in je torej še čas za popravke.

Verjetno bi lahko Slovenija s Cobissom ponudila bistveno bolj učinkovito in konkretno pomoč, kot pa bi jo zgolj s predvidenim »spodbujanjem vključujočih in odpornih/stabilnih družb, s poudarkom na dobrem upravljanju, enakih možnostih, boljših priložnostih za vsakogar, varstvu in promociji pravic žensk, otrok in starejših ter zagotavljanju kakovostnega izobraževanja«, oziroma z »varovanjem okolja, vključno z blaženjem in prilagajanjem podnebnim spremembam in poudarkom na trajnostnem gospodarjenju z energetskimi viri, zlasti z vodami in gozdovi«.

»Očitno je Cobiss.Net preveč inteligenčen in vizionarski projekt, da bi našel sistemsko mesto v izvajanju deklarirane politike slovenske vlade do Zahodnega Balkana. Tako si zapravljamo zaupanje in ugled ter priložnosti za širitev izvirnega slovenskega znanja v države na tem območju,« brez dlake na jeziku ugotavlja mag. Seljak.

ZNANOST PO SVETU – IN DOMA

KOPB, kajenje in propadanje pljuč

Kronična obstruktivna pljučna bolezen (KOPB) je hudo, hitro napredujoče, neozdravljivo obolenje, za katerim v glavnem zbolevalo kadilci. Težave, ki jih povzroča, je sicer mogoče omiliti in napredovanje bolezni upočasniti, a le, če oboleni pride dovolj hitro do pravega specialista. Ta lahko s preprosto in nebolečo preiskavo zmogljivosti pljuč (spirometrijo) odkrije pravi razlog za težave pri dihanju, ki sicer sčasoma postanejo tako izrazite, da bolnik lahko diha le še z napravo s kisikom. Za to bolezen je namreč značilno upadanje pljučne funkcije; to je dolgo pritrjeno, nezaznano, zato bolniki večinoma pozno pridejo do diagnoze, včasih sploh ne. Ko se bolezenski znaki začnejo kazati, se pojavljajo trdovratni kašeli,

po zraku in puščajo svoj pečat na dihalih – približno desatina obolelih nikoli v življenju ni prižgala cigarete.

KOPB ima po zadnjih ocenah Svetovne zdravstvene organizacije 64 milijonov ljudi; lani je po vsem svetu zaradi zapletov, v katere vodi ta bolezen, ugasnilo približno tri milijone življenj. Pri nas so številke različne, a na splošno velja, da kronična obstruktivna pljučna bolezen v Sloveniji zakrivi 500 do 600 smrti na leto, v Evropi 300.000.

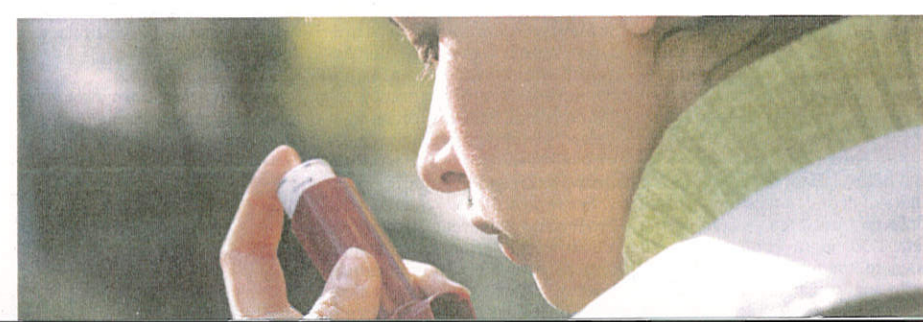
Breme respiratornih bolezni

Na življenje z alergijo, astmo ali kronično obstruktivno pljučno boleznijo je danes obsojenih kar 30 odstotkov Evropejcev; KOPB ima približno deset odstotkov prebivalstva stare celine. Zdravljenje teh boleznij stane več kot 300 milijard

za hospitalizacijo, je KOPB med vodilnimi razlogi za absentezom na delovnem mestu – posledično zmanjšanje produktivnosti vsako leto povzroči izgubo v vrednosti 28,5 milijarde evrov. Bolezen, ki opustoši bolnikovo življenje in ga sčasoma priklene na posteljo, vpliva še na pojav drugih,

prav tako pogostih kroničnih bolezni, na primer srčno-žilnih obolenj in diabetesa, pogoste so tudi duševne motnje, anksioznost in depresivnost. Pulmologi v Sloveniji nenehno opozarjajo na neprepoznano breme kronične obstruktivne pljučne bolezni, ki bi ga bilo mogoče

zmanjšati, tako z zgodnejšo postavitvijo diagnoze (diagnozo ima le približno tretjina obolelih) kot tudi ali predvsem z odpovedovanjem kajenju. KOPB je namreč predvsem bolezen kadilcev, občutljivih na cigaretni dim – zato bi jo bilo v veliki večini primerov mogoče preprečiti. **DI. Z.**

ZDRAVSTVENI BLOG

MATJAŽ TUREL
pulmolog

»Med svojim delom sem videl preveč bolnikov, ki so dolgo, predolgo trpeli zaradi KOPB, kronične obstruktivne pljučne bolezni. Prosim vas, ne začnite kaditi, če pa že kadite, vas prosim, da prenehate s to razvado.«

DELO.SI/ZDRAVJE